

CAP. VI.

Biserica din Bucovina anexată la Austria
și noul Guvern străin.

La sfârșitul războiului ruso-turc din 1768-74, Austria porunci trupelor sale să înainteze pe teritoriul moldovenesc vecin cu Galiția de curând anexată, la cea d'întâiu împărțire a Poloniei: peste puțin, prin convenția din Palamutca (1776), Turcia cedă, fără să aibă dreptul — ceia ce face din această convenție un act nul în dreptul ginților —, tot Ținutul Cernăuțului, un număr de sate din al Hotinului, ca și Ținutul Sucevei în mare parte și al Câmpulungului întreg. Se născoci un nume pentru noua provincie împărătească și se găsi potrivit unul slav, necunoscut oficialității moldovenești sau poporului român, Bucovina.

În «Bucovina» eră cuprinsă cetatea Sucevei, unde stătea încă duchiul Mitropoliei, acum Metodie, arătând că astfel acesta eră Scaunul arhiepiscopal vechiu și adevărat, apoi Dragomirna lui Paisie și a soborului său; Putna, în care Iacov mai trăia încă; Humorul, ce stătea poate tot supt egumenia lui Calistrat¹; Voronețul, cărmuit de Macarie²; Sânt' Ilie, cu alt egumen Macarie³; Solca lui Măzăreanu, care se bucurase la începutul războiului, crezând că poate însemnă acum în fruntea condicelor sale de documente numele «preblogocestivei însuși-stăpânitoarei marei Doamnei noastre Imperatriții Iecaterini Alexievni, a toată Rosie și a diadohului ei, bine-credinciosului Domn și mare cniaz Pavel Petrovici»⁴, și Sucevița, aproape uitată. Mănăstirea Todirenilor, din Bur-

¹ *Doc. Callimachi*, I, pp. 464-5.

² *V. Condica mănăstirii Voronețul*, ed. Sim. Fl. Marian, Suceava 1900.

³ *Ibid.*, p. 35.

⁴ Începutul la *Condica mănăstirii Solca*, ed. cit.

dujeni, a lui Toader, fratele lui Ieremia Movilă, închinată de mult, rămase la Moldova ¹.

La început, partea înstrăinată a Moldovei păstră vechea ei alcătuire bisericească, dîchiul îndeplinind și funcții episcopale, fără a fi împiedecat de nimeni, iar grija arhierescă asupra târgurilor și satelor avînd-o Dosofteiu Herăscu, episcopul de Rădăuți, care nu se crezuse îndatorit a rămănea în Moldova turcească. El luă parte și la ceremonia teatrală a închinării și jurămîntului locuitorilor «bucovineni» către marea Împărăteasă creștină dezrobitoare ². Numai în 1781, se luă hotărârea de a împiedecă orice legături și pe terenul bisericesc între partea anexată și teritoriul domnesc, și, la 24 April din acest an, Mitropolitul Gavriil trebuî să renunțe la drepturile lui metropolitane ³. Fără a se întrebă la Constantinopol, fără a se observă vre una din formele pe care le impun canoanele, Austria procedă în chestia alcătuirii Bisericii bucovinene tot așa precum procedase Rusia de curând (1771) în Moldova ocupată.

La moartea episcopului de Brăila, Daniil ⁴, aceasta împărțise, în adevăr, dieceza raialei cucerite, pentru moment, între eparhiile Buzăului (Brăila însăși), Hușului (Ismail, Reni, Chilia, Cetatea-Albă, Tighinea-Bender) și Rădăuțului (Hotinul, — unde, la 1765, după cererea lui Daniil însuși, Patriarhia constantinopolitană se învoise a numi pe Neofit, egumenul dela Sf. Gheorghe din București, autorul unui comentariu la Gramatica lui Gazî și al unei «Alegeri din Psaltire», viitorul *efimeriu* al Grecilor din Sibiu ⁵). Apoi

¹ Marian, *Inscripțiuni de pe manuscrise și cărți vechi din Bucovina*, Suceava, 1900; pp. 46, 49-50; cf. *Inscripții*, I, no. 1.

² V. I. Grămadă, în *Viața Românească* pe 1908.

³ Wickenhauser, *Radautz*, p. 46 și urm.

⁴ Pomenit între ctitorii bisericii basarabene dela Căușani; *Inscripții*, II, pp. 14-5, no. XVII.

⁵ *Bibl. Rom.*, II, pp. 190-1, 193; *Scriitori bisericești*, pp. 5-6. Pentru împărțirea diecezei «Proilavului», v. Melchisedec, *Cronica Hușului*, I, p. 312 și urm.

Guvernul provizoriu rusesc dădù episcopia Hotinului unui Amfilohie, probabil Putnean, care trebuì să stea și pe urmă în Moldova, la mănăstirea lui Zagavie, lângă Hârlău, ori la Iași, scriind cea d'întăiu geografie — după Buffier, tradus în italienește, — și cea d'întăiu aritmetică, pe lângă *Gramatica teologhicească* a lui Platon de Moscova, din 1795 ¹.

Tot astfel acum, dintr'o zi în alta, Dosofteiu ajunse, și primì să ajungă, episcop *liber*, scutit de orice amestec, al Bucovinei împărătești, dându-i-se și drepturi asupra mănăstirii Marelui-Schit diu Galiția, — întemeiată în veacul al XVII-lea, se pare, și având supt ascultare Sucevița. Eră un fel de Mitropolit cu patentă dela Viena, fără titlu și fără recunoaștere în cuprinsul lumii ortodoxe, un funcționar bisericesc de nuanță răsăriteană al Guvernului Statelor austriace. În loc ca un arhieru să-i vestească schimbarea esențială de situație, aceasta i se semnifică prin generalul comandant, Enzenberg, care binevoì să-l cerceteze în chiliile din Rădăuți ². Un *consistoriu*, pe care Biserica ortodoxă nu-l cunoaște și cum n'a funcționat vre unul în Moldova ori în Țara-Românească, dar cum îl avuseră episcopii de Făgăraș, încă dela Ioan Patachi, i se alipì, pentru a-l sfătui și a-l spiona ³. Dosofteiu se declară gata, chiar dela această întâlnire, să ieă protocol de purtările preoților și să înfrâneze pe călugări, asigurând și el pe ofițerul străin că acești clerici trăiesc în de obște moral. Enzenberg îi arată că are de gând să restrângă numărul călugărilor, să scrie averea mănăstirilor, să aleagă egumeni el însuși, într'un sobor de călugări, și cu doi egumeni vecini ⁴, să împiedece cărțile bisericești din Moldova, deși recunoște că n'are cu ce le înlocui, cele din Blaj fiind unite ⁵. Administratori străini erau să intre în mănăstiri, care vor formă o singură orga-

¹ *Ist. lit. rom.*, II, p. 388 și urm., p. 519, nota 3; *Cron. Rom.*, II.

² Wickenhauser, *l. c.*, p. 48; cf. Zieglaue, *Geschichtliche Bilder*.

³ *Ibid.*

⁴ *Ibid.*, p. 50 și urm.

⁵ *Ibid.*, p. 53.

nizație economică supt controlul Guvernului; schiturile se vor închide neapărat. Contabilitatea și statistica, regularitatea, precizia, trebuiau să ia locul, în toate, vechilor datine și canoanelor imutabile. Generalul eră sigur că, prin decretule și execuțiile sale, e în stare a reformă o Biserică plină de păcate, ceia ce se potrivea, alminterea, cu întregul sistem de guvern anti-clerical al lui Iosif al II-lea ¹. La 1783 el târă pe Dosofteiu în Cernăuți, unde decretul din 12 Decembre 1781 mutase, necanonic, episcopia, și unde el trebuî să facă din banii săi o biserică mai cuviincioasă pentru ca să aibă unde se închină. Arhimandritul Meletie, proegumenul Antonie din Putna și un Gherasim primiră să scrie, împreună cu Balș, averea mănăstirilor ².

Cu aceasta începù, supt bătrânii ochi îngăduitori ai lui Dosofteiu, prigonirea. Egumenii de Voroneț și Sânt' Ilie ³ fură izgoniți, fără niciun drept, ei fiind pe viață și răspunzători numai față de un sinod; cei de Solca și Humor, «trimeși la pocăianie în mănăstirile lor». Guvernul militar voiă o și mai aspră pedeapsă a «lui Macarie din Sânt' Ilie», trimeterea lui aiurea, aceiași surgunire pentru Antim de Humor și Metodie, urmașul la Solca al lui Vartolomeiu care fugise în Moldova, ca și Voronețeanul, vecinul său ⁴ și, pe lângă ei, pentru doi protopopi și un număr de preoți și călugări ⁵; singur Venedict de Moldovița se învrednicî de mulțămirea noilor stăpânitori ⁶. Se cerù chiar episcopului, pe un ton de poruncă, să poftească pe «domnul Mitropolit» (*Herrn Metropoliten*) din Moldova a cedă averea în moșii a Mitropoliei sucevene ⁷, pe care o numiă biserică «Sf.

¹ V. o hotărâre a lui *ibid.*, la p. 68.

² *Ibid.*, p. 54.

³ Cf. p. 152 și urm.

⁴ *Ibid.*, p. 58.

⁵ *Ibid.*, p. 74.

⁶ *Ibid.*, p. 61.

⁷ *Ibid.*, pp. 64-5.

Gheorghe din Suceava»¹. Și, ani de zile, se purtă cu dânsul o luptă înviersunată pentru a-i despoia Biserica de Coțmanul dat de vechea Doamnă Anastasia, de chiar teritoriul rădăuțean și de două sate în Moldova², în schimb pentru o leafă, mai mare ori mai mică, «așa cum se obișnuiește pretutindenea». În zădar aduse înainte Dosofteiu că nu poate călca *pravila*, nici părăsi ce nu e al său, el care e «de treizeci de ani cununat cu această eparhie»³ și s'a deprins «să-și afle odihna» acolo în Rădăuți, în zădar plânse lacrimi calde înaintea prigonitorilor⁴: i se îngădui numai, de milă, să păstreze Rădăuțul în câți ani mai are de trăit. Eră vorba acum să-l supuie Patriarhului sârbesc de Carlovăț⁵ — și aceasta se și făcù, la 6 Decembre 1783, în chestii de dogmă mai ales, iar la 8 Decembre 1786 în toate, episcopul bucovinean fiind chemat la sinoadele sârbești. I se trimesese de acolo, ca «îndreptător», un fel de teolog oriental, arhimandritul dela Șistatovicî, Ghedeon Nichitici. Se prevăzù chiar să se crească popii tineri în studii mai înalte și în științe la Lemberg⁶, pe lângă că se începù o școală de preoție în Bucovina chiar⁷. Se hotărâ apoi îndată «să lipsască călugării dela economiia moșiilor», afară doar de o grădiniță pentru aier⁸, și să se îpuțineze lăcașurile lor mai mărunte, ba chiar să se părăsească unul ca Dragomirna, pentru că e «alcătuit din așa de mulți oameni strănși laolaltă și deosebiți, cu faimă rea, și mai e și la graniță»⁹. Enzenberg voiă să păstreze doar Moldovița, Su-

¹ V. răspunsul Mitropolitului, în Erbiceanu, *Ist. Mitr. Mold.*, p. 309.

² *Ibid.*, p. 67 și urm.

³ *Ibid.*, p. 78.

⁴ *Ibid.*

⁵ *Ibid.*, pp. 86, 92.

⁶ *Ibid.*, p. 90 și urm.

⁷ V. Iorgu Toma, în *Junimea literară* din Cernăuți, pe 1908.

⁸ *Ibid.*, p. 97.

⁹ «Da dasselbe aus so viel möglich zusammengebracht und verschiedenen, nicht woll beleumundeten Leuten besteht, und an der Grenze liegt»; *ibid.*, p. 91. Se inchise și mănăstirea de femei Petrăuți;

cevița și Putna ¹; numărul preoților va fi restrâns, din atâtea sute ce erau, la... 90.

O singură măsură stârnî indignare și produse o energică protestare: aceia a secularizării mascate. La 10 Ianuar 1784, Dosofteiu, apoi Nichitici, acum episcop neunit al Ardealului, și arhimandritul Gherasim arătau că o astfel de hotărâre nu se poate fără un sobor de obște și că daniile Domnilor Moldovei sînt făcute pe vecie ²; se ceru ajutor la Carlovăț. Se răspunse că e vorba numai de o «luare în administrație», care, fiind voia Împăratului, se va face neapărat. Dacă episcopul și noul său îndreptător, un Ardelean, arhimandritul Földvari, «Feldioreanul», nu rămaseră în hotărârea lor, egumenii atinși de măsura Guvernului declarară acum că sînt hotărâți a plecă din țară și că nu vor mai ascultă de episcopul Bucovinei. E bine să cunoaștem numele acestor clerici cari fură judecați în Consistorii și surguniți, după destituire, în alte mănăstiri sau zvârliți peste hotar: Iacov de Putna, Antohie de Sucevița, Artimon de Solca, Venedict de Moldovița, Antonie de Humor, cel mai greu lovit; fû iertat numai, pentru boală, Ioanichie de Dragomirna ³; Ignatie de Voroneț se depărtase singur. Ei nu cutezară însă a duce mai departe împotrivirea și se rugară de iertare, dar Venedict, un minunat gospodar — cum recunosc și dușmanii ⁴ — și Antohie treceau în curând și ei granița ⁵. Supt conducerea Germanului Beck administrația «fondului religionar» se organizează acum, în 1785 ⁶. Planul de «regulare a mănăstirilor» din 29 April 1780 fû iscălit apoi de Do-

---

ibid., p. 92, — cf. pp. 110, 114-5 —, apoi Horecea, Mămăieștii, Zamostia, Luca, «Babin» și «Christacek».

¹ *Ibid.*, p. 98.

² *Ibid.*, p. 101.

³ *Ibid.*, pp. 103-5.

⁴ *Ibid.*, pp. 156-7.

⁵ V. raportul, *ibid.*, p. 191.

⁶ *Ibid.*, p. 120.

softeiu, împotriva conștiinței și voinței lui exprimate, la 1789: mănăstirile erau reduse aproape la nimic, în toate provinciile¹. Numirea egumenilor eră să se facă din Carlovăț. Șese protopopi (de Cernăuți, Ceremuș, Nistru, Berhomète, Vicov, Suceava; vicari la Câmpulungul Moldovenesc și la cel Rusesc) și doi vicari erau să ajute pe Dosofteiu,—rânduială care țină până târziu în veacul următor. În același an, el închideă ochii în temnița-i onorabilă din Cernăuți².

Urmașul lui, Sărbul Daniil Vlahovici, dela mănăstirea Covila († 20 August 1822, după o păstorie de 33 de ani și îngropat la Dragomirna³), nu știu — deși condusesse școala de preoție a înaintașului său — să înalțe prestigiul unei Biserici decăzute. Acești episcopi ai Guvernului nu dădură măcar noii Biserici cărțile trebuitoare, și *Octoihul* din 1804 rămâne o raritate: și aici cartea din Principate hrăni pe credincioșii Ținuturilor înstrăinate. Austria ruinase prestigiul, valoarea culturală și națională a Bisericii românești din Bucovina, precum încercase a face același lucru cu Biserica românească din Oltenia, o jumătate de veac mai înainte.

---

¹ *Ibid.*, p. 121.

² Cf. și articolul d-lui I. G. Sbiera, în «Enciclopedia Română» din Sibiu.

³ Cf. *Inscripții*, II, p. 12, no. 28; cf. Vorobchievici, *Dragomirna*, p. 39.